

**HATIRALARA GÖRE MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE ASKERÎ BANDO FAALİYETLERİ
(1919-1922)**

Dr. Güzin ÇAYKIRAN*

Dr. Tolga ÜRÜN*

ÖZ

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalandığı zaman Osmanlı orduları terhis edilerek lağvedilmiş, devletin askerî gücü kolordu seviyesine düşürülmüştü. Bunun bir sonucu olarak da Anadolu'da İtilaf kuvvetlerinin ve sonra Yunanların işgali başlamıştı. Bu işgallere karşı başlangıçta Anadolu'da bölgesel bir mücadele yaşanmıştı. Kasım 1920'de düzenli Türk ordusunun teşkilatlanmasıyla birlikte bu mücadele topyekûn bir harp halini almıştı. Önce Aralık 1920'de Doğu Cephesi'nde sonra Ekim 1921'de Güney Cephesi'nde muharebeler sona ermişti. Batı Cephesi'nde ise Yunanlarla Birinci ve İkinci İnönü Muharebeleri, Aslıhanlar-Dumlupınar, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri ve Sakarya Meydan Muharebesi yapılmıştı. Ve bu muharebelerden sonra Yunanları Anadolu'dan atmak için Büyük Taarruz hazırlıklarına başlanmıştı. 10,5 ay sonunda 26-30 Ağustos 1922'de Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi ile Yunan ordusu Anadolu'dan çekilmeye başlamıştı. 11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi ile Türk-Yunan Harbi sona ermişti. Nitekim işgallere karşı yürütülen muharebeler boyunca birliklerin bando takımı ve bölükleri de askerinin ve halkın moral ve motivasyonunu arttırmak, halkı zafere karşı umutlandırmak, işgalci kuvvetlere karşı gövde gösterisinde bulunmak, yabancı temsilcileri Millî Mücadele lehine etkilemek gibi vazifeler görmüştü. Ayrıca kimi zaman teskereci olarak da hizmet etmişlerdir. Bu çalışmada da İstiklal Harbi hatıraları üzerinden bando takım ve bölüklerinin Millî Mücadele'deki yeri ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk İstiklal Harbi, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele Hatıraları, Askerî Bando, Mızika.

**MILITARY BAND ACTIVITIES DURING THE NATIONAL STRUGGLE ACCORDING TO
MEMOIRS (1919-1922)**

ABSTRACT

By the time the Mudros Armistice was signed on 30 October 1918, the Ottoman armies had been demobilized and the military power of the state had been reduced to the corps level. As a result of this, the occupation of the Allied forces and later Greeks began in Anatolia. A regional struggle against these occupations had initially begun in Anatolia. With the establishment of the regular Turkish army in November 1920, the struggle became an all-out war. The battle ended on the Eastern Front in December 1920 and then on the Southern Front in October 1921. On the Western Front, the 1st and 2nd İnönü Battles, Aslıhanlar-Dumlupınar, Kütahya-Eskişehir Battles, and Sakarya Pitched Battle were made against the Greeks. And after these battles, preparations for the Great Offensive had begun to expel the Greeks from Anatolia. After 10.5 months, on 26-30 August 1922, the Greek army began to withdraw from Anatolia following the Great Offensive and the Field Battle of Commander-in-Chief. The Mudanya Armistice, signed on 11 October 1922, ended the Turkish-Greek war. Again, during the battles against the occupations, the troops' marching band teams and squads had tasks

* Millî Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE), Askerî Tarih Uzmanı, guzincaykiran@gmail.com, Orcid ID: 0000 0002 8524 8405

* Millî Savunma Bakanlığı Kültür ve Sanat Daire Başkanlığı, tolgaurun@hotmail.com, Orcid ID: 0000-0003-1157-0335.

such as boosting the morale and motivation of the soldier and civil people, giving the people hope for victory, showing their strength against the occupying forces, and influencing foreign representatives in favor of the National Struggle. They also sometimes served as a stretcher-bearer. This study will reveal the importance of marching band teams and squads in the National Struggle through National War memories.

Keywords: Turkish National War, Commander-in-Chief Mustafa Kemal Pasha, National Struggle Memories, Military Band, Band.

Giriş

Müzik, insan ve toplum yaşamının her evresinde yer alan, insan ve toplum ilişkilerinde iletişim kurma, fikir birlikteliği sağlama ve ortak kültür oluşturma gibi etkileri olan bir olgudur (Say, 2010:108). Müziğin sanat bağlamında önemli kollarından biri olan askerî müzik ise toplumların ve devletlerin orduları bünyesinde icra edilen müziktir. Tarihten günümüze dünyada askerî müzik genel itibarıyla savaş zamanında orduların moral ve motivasyonunu artırmak, düşmanın direncini kırmak, orduları stratejik olarak yönlendirmek, askerin yürüyüşünü disipline etmek gibi amaçlar doğrultusunda kullanılmıştır. Barış zamanında ise resmî tören ve konser faaliyetlerinde kullanılmıştır (Ürün, 2022: 43-48).

Türklerde askerî müzik geleneği Hunlar döneminde başlamış (Budak, 2000: 35), Göktürk, Uygur, Selçuklu ve Osmanlı Devletleri öncülüğünde gelişerek günümüze ulaşmıştır. Hun, Göktürk ve Uygur Devletleri döneminde askerî müzik, hükümdarlık ve bağımsızlık sembolü olarak kabul edilen sancak ve askerî müzik topluluğu olan tuğ takımları vasıtasıyla icra edilmiştir. Bu takımlar, Selçuklu döneminde de kabul görmüş ve kullanılmıştır. Selçuklu döneminde sancaktan ziyade askerî müzik ile özdeşleşen tuğ takımları ismen değişime uğramış nevbethane-tabihaneye dönüşmüştür (Merçil, 2007: 116). Nebbethaneler barış dönemlerinde resmî ve dini törenler, bayramlar ve namaz vakitlerinin duyurulması gibi faaliyetlerinde kullanılmıştır. Savaş dönemlerinde ise törenlerin yanı sıra Haçlı Seferleri başta olmak üzere birçok muharebede düşmanı psikolojik olarak zayıflatmak ve yıpratmak amacıyla kullanılmıştır (Gazimihal, 1955: 8). Osmanlı Devleti kurulduktan sonra ise Selçuklulardan devralınan askerî, siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel birikimler zenginleşmiş ve geliştirilmiştir. Askerî müzik geleneği de aynı şekilde devralınmış ve gelişim sağlamıştır:

“İlk Türk devletlerinden asırlar içerisinde Selçuklulara devredilen taht, hutbe, sancak, nevbet, çetr, kılıç, tuğra ve tuğ takımları gibi hükümdarlık alametleri, Osmanlı Devleti tarafından da kabul edilmiş ve devralınmıştır. Hükümdarlık alametleri arasında bulunan ve askerî müzik geleneği oluşturan tuğ takımları ve nevbet, ilk Türk devletleri ve Selçuklularda olduğu gibi Osmanlı Devleti’nde de önem arz eden konumda bulunmuştur” (Ürün, 2022: 23).

Selçuklularda nevbethane-tabihane olarak nitelendirilen askerî müzik toplulukları Osmanlı Devleti’nde mehter-mehterhane ismini almıştır. Mehterin teşkilatı, Osmanlı döneminde oluşturulmuş ve bu minvalde askerî müziğin nizam ve kuralları belirlenmiştir (Sanal, 1964: 3). Mehter, I. Murad döneminde Yeniçeri Ocağı teşkilatına bağlanmış (Tekeli, 2018: 46) ve iki ayrı yapıda kurulmuştur. Söz konusu bu yapı, Yeniçeri Ocağı’na doğrudan bağlı olan Tabl-ı Alem mehterleri ve esnaf mehterlerinden oluşmaktaydı. Padişah mehterinin de bulunduğu Yeniçeri Ocağı’na bağlı mehterler; savaşlarda, resmî, dini ve bayram törenlerinde, namaz vakitlerinin belirlenmesinde

etkin şekilde kullanılmışlardır. Esnaf mehterleri ise halkın düğün ve şenliklerinde müzik icra etmişlerdir. Esnaf mehterleri, savaş koşullarında nizamları gereği, Yeniçeri Ocağı'na bağlı olarak görev yapmışlardır (Sanal, 1964: 8).

Osmanlı Devleti askerî müziğin gücünden en fazla savaşlarda istifade etmiştir. Örneğin İstanbul'un Fethi, Otlukbeli Savaşı (Uzunçarşılı, 1988: 288-289), Mercidâbık Savaşı (Solakzade Mehmet Hemdami Çelebi, 1989: 53), Mohaç Meydan Muharebesi (Peçevi İbrahim Efendi, 1992: 72), Preveze Deniz Savaşı (Eralp, 1999: 742), Kandiye Kuşatması (Gazimihal, 1955: 9), Lugos Savaşı (Anadol vd., 2007: 629), Ruslar ile yapılan savaşlarda (Danış, 2007: 66) ve daha birçok savaşta düşmanın moral ve motivasyonunu çökertmek, Osmanlı ordusunun ise direncini yükseltmek amacıyla askerî müzik kullanılmıştır.

19. yüzyılda ise II. Mahmut döneminde modernleşme hareketleri kapsamında kaldırılan Yeniçeri Ocağı'nın yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusu kurulmuştur. Dolayısıyla mehterhaneler de kapatılmıştır. Mehterhanelerin kapatılmasıyla yerine çoksesli armonik müzik icra edebilen modern askerî bandolar (mızika)¹ kurulmuştur. Bu minvalde ilk olarak 1826'da İstanbul'da II. Mahmut'un talimatları doğrultusunda Musika-i Hümayun kurulmuştur. Musika-i Hümayun, Osmanlı Devleti'ndeki ilk modern askerî bando ve müzik kurumudur. II. Meşrutiyet ilan edilmeden önce her alayda bir bando kurulmuştur (Karatamu, 1996: 151). Musika-i Hümayun'a bağlı olarak askerî birliklerde kurulan bu bandolar muharebelerde ordunun moralini yükseltmek, düşmanı psikolojik olarak zayıflatmak maksadıyla görev yapmışlardır. Söz konusu kullanım dışında ise bandolar genel olarak resmî, dini ve bayram törenlerinde askerî ve halkın moraline olumlu etki etmek amacıyla kullanılmışlardır (Ürün, 2022: 147).

Meşrutiyet ilan edildikten sonra ise aynı şekilde askerî bandolar, büyümüş ve gelişmiştir. Özellikle İstanbul'da bulunan alayların bandoları kadro bakımından taşradaki bandolara göre zenginleştirilmişti. İstanbul'un başlıca bandoları; 3'üncü, 4'üncü, 5'inci, 6'ncı, 7'nci ve 8'nci Piyade Alayları bandoları idi. Tophane'nin Sanayi Alayı Bandosu ise lağvedilmişti. 1911 yılında ise bando teşkilatları ordulardan tümenlere devrolunmuştur. Dolayısıyla bu tarihten sonra bandolar, tümen komutanlıkları altında teşkilatlanmıştır. 1913 yılında Alman İslah Heyeti'nin İstanbul'a gelmesiyle Osmanlı ordusunda ıslah çalışmaları başlamıştı. Bu bağlamda askerî bandolarda da değişiklikler yapılmıştır. Buna göre Askerî Muzikalar Komisyonu kurulmuş ve komisyon, bir nizamname hazırlayarak bandoların subay ve erlerinin terfileri, tayin, kıyafet ve eğitim işlerini bir nizama bağlamıştı. Buna göre askerî bandolar; bayram ve törenlerde, sancak ve ant içme törenlerinde merasim geçitlerinde görev alacaklardı. Komutanlık makamına özel olmak üzere geleneksel ikinci nöbetlerinde marşlar çalacaklar ve şehirlerin uygun yerlerinde halka konser vereceklerdi. Ayrıca bandolar, günlük çalışmalarını bir program dâhilinde yürütecekler ve bunu titizlikle devam ettireceklerdi. Paris Topçu Okulu'nun bandosu örnek alınarak çalışma saatleri her sabah saat 09.00'dan akşam 17.00'a kadar tespit olunmuştu. Öğleden önce ayrı ayrı bireysel olarak çalışan bando üyeleri, öğleden sonraki

¹ Kaynaklar incelendiğinde bando sözcüğünün 1970'lere kadar mızika/muzika/musika ismi ile ifade edildiği, 1970'lerden sonra bando olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir.

zamanlarında toplu çalışmalara katılmıştı. Bando üyelerinin rütbeleri, “Tasfiye-i Rütpe Kanunu”na göre yeniden düzenlenmişti. Bu kapsamda albay rütbesinde bulunan birçok subayın rütbesi binbaşılığa indirilmişti. Avrupa tarzında kurulan bandolara paralel olarak da 1911 yılında Askerî Müze’de yeniden Mehter Takımı kurulmuştur. 1914’te Birinci Dünya Savaşı başladığında ise askerî bandolarla ilgili çalışmalar sekteye uğramış ve savaş sonunda askerî bandolarla ilgili gelişim tam bir duraklama devresine girmiştir. 30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı’ndan çekilmiş ve mütareke şartları gereği ordularını terhis etmeye başlamıştır. Dolayısıyla orduların terhisiyle bandolar da küçültülmüştür. Bu kapsamda her kolorduya bir bando verilebilmiştir (Karatamu, 1996: 153).

Bu çalışmada bando takımı/bölüklerinin Millî Mücadele’deki yeri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmanın ana kaynağını Millî Mücadele Dönemi hatıraları oluşturmaktadır. Neden hatıralar tercih edilmiştir? Bu soruya açıklık getirmek gerekmektedir. Bilindiği üzere MSB Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Arşivinde (sabık ATASE) bulunan belgeler, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerine devrolunmuştur. Devrin tamamlanmasına rağmen henüz belgeler hizmete sunulmamıştır. Bundan dolayı çalışma konusu hakkında veri toplamak maksadıyla Millî Mücadele Dönemi’ni anlatan hatıralar tercih edilmiş ve bu minvalde incelenmeye başlanmıştır. Neticede söz konusu bilgiler, nitel ve nicel yöntemle analiz edilerek çalışma ortaya çıkarılmıştır.

1. Millî Mücadele Dönemi Askerî Bando

Birinci Dünya Savaşı sonunda 30 Ekim 1918’de Mondros Mütarekesi imzalandıktan sonra orduların terhis edilmesiyle birlikte İtilaf kuvvetleri (İngiltere, Fransa, İtalya) mütarekenin 7’nci maddesine dayanarak Anadolu’yu işgal etmeye başlamışlardı (Türk geldi, 1948: 70). İlk olarak Güney Cephesi’nde 9 Kasım 1918’de İskenderun işgal edilmiş ve bu işgaller, Güneydoğu Anadolu ve Akdeniz kıyalarına yayılmıştı. 13 Kasım 1918’de ise İstanbul işgal edilmiş ve Boğazların kontrolü İtilaf kuvvetlerinin eline geçmişti. 15 Mayıs 1919’da da Yunanlar İzmir’e asker çıkarmışlar ve kısa sürede Batı Anadolu’yu işgal etmişlerdi (Bıyıklıoğlu, 1962: 62-152).

İşgallere karşı *Güney Cephesi’nde* Kuvayimilliyelik birlikleri Fransızlara karşı başarılı muharebeler yürütmüş ve neticede 20 Ekim 1921’de Ankara Anlaşması ile Fransız kuvvetleri, Güney Cephesi’nden çekilmeye başlamıştı (Öztoprak, (t.y.): <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr>), *Doğu Cephesi’nde* ise 15’inci Kolordu, 28 Eylül 1920’de Ermenilere karşı harekâta geçerek Gümrü’ye kadar ilerlemişti. Harekât sonunda 3 Aralık 1920’de Ermenilerle Gümrü Antlaşması imzalanmış (*Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Haziran 1999: III) ve Doğu Cephesi kapanmıştır. *Batı Cephesi’nde* ise Yunan işgaline karşı başlangıçta Kuvayimilliyelik birlikleri muharebeler gerçekleştirmişti. Fakat söz konusu milis kuvvetleriyle Yunanlara karşı yeterince başarı sağlanamamıştır. Bu minvalde 26 Haziran 1920’de Batı Cephesi Komutanlığı kurulmuş (Öztoprak, 1985: 264), 8 Kasım 1920’de de düzenli ordu teşkilatına geçilmişti (Atatürk, 2002: 344). Düzenli Türk ordusunun teşkilatlanmasından sonra Batı Cephesi’nde Yunanlara karşı 6-11 Ocak 1921’de Birinci İnönü, 23 Mart-1 Nisan 1921’de İkinci İnönü Muharebesi, 8-15 Nisan 1921’de Aslıhanlar-Dumlupınar Muharebeleri, 8-25 Temmuz 1921’de Kütahya-Eskişehir Muharebeleri ve 23 Ağustos-13 Eylül 1921’de Sakarya Meydan Muharebesi yapılmıştı (Görgülü, 2014: 350-370). Sakarya Meydan

Muharebesi'nden sonra Türk ordusu taarruz vaziyeti almış ve Yunanları, Eskişehir-Afyonkarahisar hattına kadar sürmüştü (İSH-Kutu: 1784, Gömlek: 82, Belge: 2). Türk ordusu bu hatta 10,5 ay boyunca Yunanları Anadolu'dan tamamen atmak için taarruz hazırlıkları yapmıştır. 25 Ağustos 1922'de hazırlıkların tamamlanmasıyla 26 Ağustos 1922'de Başkomutan Mustafa Kemal Paşa (Atatürk) idaresinde Türk ordusu, Yunan ordusuna karşı Büyük Taarruz'a başlamış ve daha ilk günden Yunan cephesine girilmişti. Beş günlük muharebenin sonunda Türk ordusu, kati bir netice ile Yunan ordusunu hezimete uğratmış ve Yunanları, Adalar Denizi'ne dökmüştü (Belen, 1970). 11 Ekim 1922'de ise İtilaf Devletleri ile Mudanya Mütarekesi imzalanmış ve Anadolu'da Türk-Yunan harbi sona ermiştir (Güneş, (t.y.): <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr>).

Görüldüğü üzere yaklaşık dört yıl boyunca Türk askeri ve halkı, topyekûn bir şekilde vatanını işgalci kuvvetlerden temizlemeye çalışmıştı. Bu mücadele boyunca da birliklerin bando takım veya bölükleri görevlerini yerine getirmişlerdi. Bu minvalde askerî bandolar, Millî Mücadele dönemi boyunca halkın ve askerinin moral ve motivasyonunu artırmak, harp ortamında halkı zafere karşı umutlandırmak, işgalci kuvvetlere karşı gövde gösterisinde bulunmak, yabancı temsilcileri Millî Mücadele lehine etkilemek gibi vazifeler görmüştü. Bunların yanı sıra bando personeli, askerî birliklerin sağlık kurullarında da yardımcı teskereci² olarak hizmet etmişlerdi (Timur, Atakan, Berktaş ve Ertekin, 1975: 217). Örneğin Büyük Taarruz'da bando erleri, tümenlerin sıhhiye bölüklerinde yardımcı teskereci olarak görev yapmışlardı (Niş, 1995: 312).

Millî Mücadele Dönemi'ne ait bando teşkilatı hakkında kâfi derecede bilgi bulunmamaktadır. Millî Mücadele'de ilk olarak Kastamonu'da Muhittin Paşa tarafından bir bando kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu bando 35 kişiden oluşmaktaydı. Bando kurulduktan sonra Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı bandosu adını almış ve sonra bu bando, Büyük Millet Meclisi emrine girerek³ meclisin ilk askerî bandosu olmuştur. Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti, 31 Ocak 1921 tarihinde 1'nci Şube'ye "bu bando hali hazırda mevcudiyetine nazaran 33 sağlam parçaya baliğ olmuştur. Bando her parçayı tam kadro ile çalmaya gayret edecektir. Eski ve yeni parçalar, tamamen kullanılacaktır. Her hafta 3-5 havanın yeniden çıkarılması bunun içinde talim zamanlarının mutlaka iştilal ile geçirilmesi lazımdır" şeklinde bir emir göndermiştir (İSH-Kutu: 1227, Gömlek: 25; Avşar, 2012: 133), Bu emre göre bandonun idari işlerini 1'nci Şube yürütmektedir. Ayrıca bandonun işleyişi hakkında da Erkan-ı Harbiye'nin belli başlı hususlar belirlediği anlaşılmaktadır. Nitekim burada bahsi geçen bandonun Ankara Hükümeti'nin ilk bandosu olarak değerlendirilebilir. Diğer bir deyişle ilk millî bando da denilebilir.

MSB Türk İstiklal Harbi Serisi ve hatıralardan edinilen verilere göre Doğu Cephesi'nde 15'inci Kolorduya bağlı bir mızıkça bölüğü (6 Ağustos 1919) (Tugaç, 1995:

² Teskere, hasta ve yaralı taşımak için kullanılan araç, sedye (<https://sozluk.gov.tr/>). Teskereci ise teskere ile hasta ve yaralı taşıyan kişidir. Yardımcı teskereci ise sol koluna kırmızı bir bağ bağlayarak teskecilere yardım eden kişidir (Alpmansü, Hünoğlu ve Özen, 1995 : 156-158).

³ Kastamonu ve Havalisi Komutanlığı, 4'üncü Tümen'den oluşmaktadır. Bu tümen, Çerkez Ethem İsyanı sırasında Ankara'ya çağırılmıştır. Dolayısıyla Ankara'ya gelen bu tümeninde bir bandosu olduğu anlaşılmaktadır. Ankara'ya gelince de Meclis'in emrine girdiği değerlendirilmektedir (Apak ve Önal, 1999: 30, 91, 143).

46), Batı Cephesi'nde 12'nci Kolorduya bağlı 57'nci Tümeninde süvari bandosu (Kasım 1919) (Ercan, 1999: 147), 5'inci Süvari Kolordusuna bağlı bir atlı bando takımı (Niş, 1995:6), 1'inci Süvari Tümeninde bir bando takımı (Çalhan, 1994: 26), Güney Cephesi'nde 13'üncü Kolorduya bağlı 2'nci ve 5'inci (Ulusoy, 2006: 145, 221) Tümenlere ait birer bando takımı (15 Mayıs 1919) (Saral, 2009: 39) bulunmaktadır. Bunların yanı sıra 16 Mart 1920'de İstanbul, İtilaf kuvvetleri tarafından işgal edildiğinde Şehzadebaşı Karakolunda 10'uncu Kafkas Tümeni⁴ karargâhı ve bando efradından dört olmak üzere toplamda 61 asker şehit olmuştur. 10'uncu Kafkas Tümeni Komutanı Yarbay Kemalettin Sami Bey'in 16 Mart 1920'de 25'nci Kolordu Komutanlığına çektiği telgrafa göre olay şöyle gelişmiştir:

“Karargâhın mızıka efradı üst katta ikamet ediyordu. Aşağı koşuşta katl devam ederken on beş kadar müsella (silahlı) İngiliz efradı mızıka koşuşuna gidip efradı koridora çıkarttılar ve iki sıra dizdiler. Mızıka çavuşu kendilerinin mızıkacı olduğunu söylerler. Ve mızıka alat ve edavatını gösterirler. Buna rağmen ve silahsız bulunan ve hiçbir mukavemet göstermeyen bu efrada zabıt ateş emrini verir. Üç şehit ve iki yaralı olur. Mütebaki efradın bir kısmı yere yatar. Diğerleri firar eder. Mütebakinin bu suretle kurtulduğu maruzdur.” (Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, 1957).

Buradan da anlaşılmaktadır ki 10'uncu Kafkas Tümeni teşkilatında bir bando takımı/bölüğü vardır (Sürmeli, 2010: 106-107). Ayrıca Ankara Merkez Komutanlığında da bir bando takımı olduğu kaynaklarda geçmektedir (Önalp, 1974: 51).

Aslıhanlar-Dumlupınar Muharebelerinden (8-15 Nisan 1921) sonra 3 Mayıs 1921'de Türk ordusu yeniden teşkilatlanmış ve kolordu seviyesinde Grup Komutanlıkları kurulmuştu. Tümenler de bu komutanlıklara bağlanmıştı. Söz konusu piyade tümenleri bu teşkilattan sonra; üç piyade alayı, bir hücum taburu, bir topçu alayı, bir süvari ve bir istihkâm bölüğü, bir muhabere takımı, bir sıhhiye bölüğü, bir ulaştırma kolu, bir ekmekçi takımı ve bandodan kurulu olması prensibi kabul edilmiş ve hayata geçirilmeye çalışılmıştır (Ercan, 1999: 43-44). Diğer bir deyişle bu teşkilatlanma ile bando takımı/bölükleri tümen teşkilatı altında düzenli bir şekilde kurulmaya başlanacaktır.

2. Hatıralara Göre Millî Mücadele Döneminde Askerî Bando Faaliyetleri

Türk İstiklal Savaşı komutanlarından Korgeneral Ali Fuat Cebesoy, “Milli Mücadele Anıları”nda 20'nci Kolordu Komutanlığı sırasında 1919'da bağlısı 24'üncü Tümenin⁵ Ankara'ya gelişinde halkın maneviyatını kuvvetlendirmek istediğinden bahsetmektedir. Öncelikle bunun için tümeni Etlik/Sarıkişla'ya yerleştirmiş ve burada tümen mevcudunu kalabalık göstermek maksadıyla Etlik tepelerine çadırlar kurdurarak askerleri buralara yerleştirmişti. Daha sonra ise Cebesoy, şehre bir bando eşliğinde

⁴ Mondros Mütarekesi öncesinde Şark Orduları Grup Komutanlığına bağlı olan 10'uncu Kafkas Tümeni, 25'nci Kolordu emrine verilmiş ve Ocak 1919 itibarıyla tümen, İstanbul'da konuşlanmıştı. Bıyıklıoğlu, 1962: 19, 238).

⁵ 24'üncü Tümen; Mondros Mütarekesi imzalandığında bağlı olduğu 7'nci Ordu lağvedilince 20'nci Kolorduya bağlanmış ve Konya Ereğlisi'ne çekilmiştir. 15 Mayıs 1919'da İzmir Yunanlar tarafından işgal edildiği zaman tümen, Ereğli-Aksaray-Kırşehir istikametinde Ankara'ya intikal halindedir. Yarbay Mahmut (Kurmaya Yarbay Hendek) Bey komutasındaki tümen, 18 Mart 1920'ye kadar da Ankara'da kalmıştır. Bıyıklıoğlu, 1999: 71-89; Güvendik, 1994: 27; Ercan, 1999: 100-101).

girmiş ve yolun iki kenarına dizilmiş olan halkı selamlayarak Sarıkışla'dan Hükümet Konağı'nın yanındaki kumandanlık dairesine geçmiştir (Cebesoy, 1953: 49-50).

Görüldüğü üzere Ali Fuat Cebesoy burada yıllarca süren harplerden maneviyatı bozulmuş olan halkı umutlandırmak ve cesaretlendirmek için resmigeçit⁶ töreninde bandodan yararlanmıştır.

Doğu Cephesi'nin fatihi Türk İstiklal Savaşı komutanlarından 15'inci Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa, "İstiklal Harbimiz" adlı hatıratında Erzurum'a gelen Amerikan Askerî Heyeti Başkanı General James G. Harbord'a "Erzurum'daki Türk varlığını göstermek için hararetle" bir şekilde hazırlık yaptığından bahsetmektedir. Kazım Karabekir Paşa'ya göre 25 Eylül 1919'da "Kıtaat, mektepler, iki bando, milli mızıklar etrafa büyük bir gurur ve sürur dağıtıyordu" ve Amerikan Heyeti'ni askerî bando karşılamıştı. Akşam yemeğinde ise subaylardan mürekkep piyano, keman, flütten ibaret bir bando ekibi yemeğe eşlik etmişti. Bu sırada General Harbord, "Bu varlığı memleketinizde başka bir yerde görmedik. Temenni ederim ki bulunsun da biz görmüş olmayalım. Fakat Generalim, bunda sizin şahsiyetiniz görülüyor. Mahaza hudut mıntikasında gördüklerimiz ve bir Avrupaî sofrada yemek yemek bizde tasavvurumuzun fevkinde bir tesir yaptı. Sizi tebrik ederim" demiştir (Karabekir, 1960: 299-304). Buradan da anlaşılmaktadır ki Kazım Karabekir Paşa, Amerikan Heyeti'ni etkilemek için bandodan yararlanmış ve heyet tarafından müspet bir karşılık bulmuştur.

Resim 1. General Harbord'un karşılanması sırasında askerî bando (Karabekir, 1960: 1200).

Kazım Karabekir Paşa'nın 15'inci Kolordu Komutanlığı görevi süresince komutanlık mıntikasında eğitim faaliyetlerini bizzat yürüttüğü bilinmektedir. Bu minvalde Sarıkamış'ta Sıhhiye Mektebi, Erzurum'da İptidai Mektebi ve Kars'ta Askerî İdadi okullarını açmıştır. Bunlardan Kars'taki Askerî İdadi, 24 Haziran 1921'de Sarıkamış'a taşınmıştı. Bu okul, Kasım 1921 itibarıyla dokuz sınıflı bir okul haline gelmiştir.

⁶Resmigeçitler, kolektif bilincin doğması, millî duyguların güçlendirilmesi, milletin kendine olan güvenini arttırmaya katkı sağlayan bayramların başlıca öğelerinden biridir (Yamak, 2008: 323; Aksoy, 2012:50).

Karabekir Paşa, bu okulda bir bando takımı kurmuş; keman, flüt ve piyanodan kurulu bir orkestra oluşturulmuştur (Sağlam Tekir ve Tekir, 2017: 330).

Kazım Karabekir Paşa'nın hatıratında Türk ordusunun Batı Cephesi'nde Büyük Taarruz için hazırlıklar yaptığı dönemde Haziran 1922'de bir marş yazdığı görülmektedir. Paşa, bu marşı besteledikten sonra askerî bandoya çaldırılmış ve marşın halk arasında yayılmasını sağlamıştır.

“Ya istiklal ya ölüm
Vatanım, milletim, sancağım, evim
İstiklalsiz yoktur yerim
Zincir vurdurur mu Türkler boynuna
Varlığı fedadır vatan yoluna
Biz tarihin Türk dediği yılmaz milletiz
Hür yaşar hür ölür nurlu ümmetiz.”(Karabekir, 2008: 1245).

Türk İstiklal Savaşı komutanlarından Tümgeneral Ali İhsan Sabis Paşa ise hatıralarında 28 Mart 1922'de Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın Çay'da 1'inci Ordu Karargâhını ziyaret ettiğinden bahsetmektedir. Bu ziyaret sırasında 1'inci Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa için imkân nispetinde çay ziyafeti hazırlatarak “amatör subay ve erlerden mürekkep bir saz heyeti ile askerî mızıkayı getirterek yakışır bir karşılama töreni” tertip etmiştir (Sabis, 1993: 101). Bu törende Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın yanında Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa (Orgeneral İnönü), Sovyet Rusya elçisi Semion İvanoviç Aralov ve Azerbaycan Cumhuriyeti elçisi İbrahim Abalof da bulunmaktadır (Çalışlar, 2007a: 153). Ali İhsan Paşa hatıralarında şöyle devam etmektedir:

“Tam saat 17.00'da Çay kasabasına geldiler. Başkumandanın refakatinde İsmet Paşa'dan başka Rus Sefiri Aralof Yoldaş, Azerbaycan Sefiri İbrahim Abilof Yoldaş, yaverler, katipler vs. var idi. Yapılan törenden, çay ziyafetinden, bu esnada çalan saz ve mızıkadan subay arkadaşlarımın gösterdikleri kibar ve centilmence hareketlerden, neşeden, iyi bir ahenk ve akort halinde canlılıktan ve beraberlikten çok memnun olundu” (Sabis, 1993: 101).

Söz konusu memnuniyetten sonra Ali İhsan Paşa, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya 30 Mart'ta askerî bir merasim yaptırmak istediğini söylemiştir. Aralarındaki konuşma şöyle geçmektedir: Mustafa Kemal Paşa;

“-Ne merasimi bu? diye sordu.

-Geçen sene 30 Mart'ta İkinci İnönü muvaffakiyeti olmuş; bunun yıldönümünü kutlayacağız.

-Ha! Bak, hiç haberimiz yoktu; çok iyi; ne yapacaksınız?

-Size üç mükemmel fırka göstereceğim; orduyu taarruz için ne dereceye kadar hazırlamış olduğumuzu tebarüz ettireceğim. Muayene ve resmigeçit yapılacak. Sonra bir asker bayramı, asker oyunları. Gece, ziyafet, müsamere, saz, mızıkâ, tiyatro, monolog vs.

-İyi bir şey olacaksa Rusları da beraber getireyim. Bize para vermiyorlar. Hala çete halindesiniz, muntazam bir ordu yapınız, o zaman altın para ikraz ederiz diyorlar.

-Hiç merak ve tereddüt etmeyiniz. Göğsünüzü gere gere yabancı misafir getiriniz. Herhalde memnun olacaksınız, takdirinizi celbedecek levhalar ve kıtalar göstereceğim.

-Çok iyi, öyle ise geliriz, teşekkür ederim” dedi (Sabis, 1993: 101).

Bilgiler ışığında askerî bandonun karşılama töreninde yer aldığı anlaşılmaktadır. Lakin buradaki amaç, düzenli Türk ordusunun varlığını göstermek ve Rus büyükelçisini etkileyerek Rusya'nın Millî Mücadele'ye para yardımını sağlamak olmuştur.

30 Mart'ta Ali İhsan Paşa'nın planladığı gibi İkinci İnönü Muharebesi'nin birinci yıl dönümü için bir tören yapılmıştır. Bu törende Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ve adı geçen misafirler de yer almıştır. Törende akşam yemeği sırasında “askerî bando da zafer marşı ve alafranga bazı parçalar çalmıştır”. Çalınan marşlar arasında 13'üncü Kolordu Marşı da vardır. Marş çalarken 1'inci Ordu kurmay subaylarından biri yanındaki 4'üncü Kolordu komutanına bu marş hakkında izahat vermiş ve O da Mustafa Kemal Paşa'ya seslenerek;

-Paşa Hazretleri! Bu marş Ali İhsan Paşa'nın marşı imiş, çok güzel bir şey dedikten sonra Mustafa Kemal Paşa;

-Yeni mi yapıldı? Güftesi nedir? diye Ali İhsan Paşa'ya sormuş ve Ali İhsan Paşa;

-Hayır Paşa Hazretleri cevabını vermiştir. Ali İhsan Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya marş hakkında özetle şu bilgileri aktarmıştır: Irak Cephesi'nde 1916'da Kütül'amâre teslim alındıktan sonra İran'da Rusları uzaklaştırma görevi, 13'üncü Kolordu'ya verilmişti. İran'da Ruslara karşı başarılı muharebeler yürütüldükten sonra Kirmanşah ve Hemedan ele geçirilmiş ve bu başarıların anısına bir subay tarafından 13'üncü Kolordu adına bu marş yazılmıştır:

13'üncü Kolordu Marşı

“Üç yüz yıldır görmedi gözü,
Hakan ilinin zaferler yüzü,
Döktüğü kan tarihe girdi,
Sağ kalanı yasla can verdi.

On üçüncü yılmaz kolordu,
Ali İhsan Bey gücüyle vurdu,
Moskofu yere, eden buldu,
Güldü dullar, yetimler yurdu.

Bir, ki, bir, ki yürü ileri,
Bir, ki, bir, ki yürü ileri,
Bak esiyor, zafer yelleri.
Aç bayrağını, bırak sallansın,
Eski şanlar yine ün salsın.

Sil yaşını dertli ana, bükme boynunu,
On üçüncü Kolorduna sakla koynunu,
Sana mutlak getirecek şanlı bir çelenk,
Moskof öcü, alın akı, kanlı bir tüfek.

Yaşa ordu, yaşa asker, yaşa vatan!
Kutlu olsun canla başla, döktüğün o kan,
Hemedan'da al bayraklı otağı kuran,
Yılmaz ordunla yaşa, sen büyük Ali İhsan." (Sabis,
1993: 101-112).

30 Mart akşamı askerî bando tarafından çalınan marşlardan biri de İran/Hemedan'ın ele geçirilmesi münasebetiyle yazılan ve bestelenen Hemedan Marşı'dır. Ali İhsan Paşa'nın hatırlarından anlaşılmaktadır ki 1'inci Ordu'ya bağlı bir bando mevcuttur (Sabis, 1993: 119).

Türk İstiklal Savaşı komutanlarından biri de Orgeneral Fahrettin Altay'dır. Orgeneral Altay, "On Yıllık Savaş ve Sonrası" adlı hatıratında Millî Mücadele döneminde askerî bando faaliyetleri hakkında kıymetli bilgiler vermektedir. 1922 Nisan'ında Büyük Taarruz için hazırlıklar yapıldığı dönemde Fahrettin Altay, Iğın'da 5'inci Süvari Kolordusu komutanıdır. Bu kolordu, 1'inci, 2'nci ve 14'üncü Süvari Tümenlerinden oluşmaktaydı. Bu kolorduya Yüzbaşı Haydar (Baransel) tarafından karargâh muhafız bölüğü ve *atlı bando* kurulmuştur (Altay, 1970: 318; Bal, 2006: 39). Süvari Kolordusu, 26 Ağustos 1922'de Büyük Taarruz'da piyadelerin hücumunu müteakip Sandıklı'dan Yunanları kuşatma görevi almıştır. 26 Ağustos akşamı Süvari Kolordusu, Tokuşlar köyünde bulunmaktaydı. Fahrettin Altay burada bulunduğu sırada askerî bandoya İzmir Marşı'nı çaldırıldığını ve bu marşla "Köylülerin kurtuluş ümidi sevinçlerini unutamadığından" bahsetmektedir. Buradan da anlaşılmaktadır ki Fahrettin Altay, Büyük Taarruz'un başarıya ulaşacağını öngörerek İzmir için bandoya provalar yaptırmıştır. Neticede 9 Eylül 1922'de Süvari Kolordusu, İzmir'e girdiğinde bu bando İzmir Marşı'nı çalmış ve halk sabaha kadar şenlik yapmıştır (Altay, 1925: 69). Bahriye bandosu da bu şenliklere eşlik etmişti. Akşam gazetesine göre 11 Eylül 1922'de İstanbul'da tahminen 100-150 bin kişi şenliklere katılmış, ellerinde bayraklar ve fenerlerle zafer marşları söylemişlerdi. Her kafilenin başında bando, davul veya mehter takımı bulunuyor ve bunlar eşliğinde millî oyunlar oynanıyordu (Kara, 2017: 128-129).

İzmir'e giren birlikler arasında Albay İzzettin (Orgeneral Çalışlar) komutasındaki 1'inci Kolordu birlikleri de vardır. Orgeneral İzzettin Çalışlar, hatıratında İzmir'de asayişin sağlanmasından sonra dahi askerlerin zafer aradıklarını kaydetmektedir. Bundan dolayı 4 Ekim 1922'de Işıklar'daki 6'ncı Tümen kıtaatını teftişe gittiğinde askerî bando ile resmi bir geçit töreni yaptırmış (Çalışlar, 2007b: 525) hem askerlerin hem de halkın zafer sevincini canlı tutmaya çalışmıştı.

1922 Ekim'inde Mudanya Mütarekesi görüşmeleri tamamlandıktan sonra 11 Ekim'de Müttefik temsilcileri ile mütareke imzalanmış ve temsilciler askerî bando eşliğinde uğurlanmıştı. Uğurlama töreni sırasında askerî bando bir marş çalmaya başlamış ve bu marşın temposu, Müttefik delegeler gemilerine ilerledikçe artmaya başlamıştı. İsmet Paşa da tebessümle misafirlerini takip etmiştir. Bando giderek temposunu artırmış ve nağmeler oynamıştı. Bu marşın çalınışı bir tesadüf mü yoksa bando şefinin zeki bir azizliği midir? belli değildir. Lakin belli olan Müttefik delegeleri oynak bir marş eşliğinde Mudanya'yı terk etmişlerdir (Yeşilbursa, 2017: 328). Görüldüğü üzere Türk delegeleri, askerî bir bando ile Müttefik delegelere karşı zaferlerini oynak bir marş ile hatırlatmışlardır.

Türk İstiklal Savaşı'nda askerî birliklerde teşkilatlandırılmış bandonun yanında mehter örnekleri de görülmektedir. Batı Cephesi'nde Kuvayımillîye döneminde (1919-1920) Pazarcık, Bozöyük ve İnegöl'de Kuvayımillîye'yi teşkilatlandırmış olan Teğmen Nuri Efendi (Yurdakul)'nin kurmuş olduğu mehter takımı buna örnek verilebilir. Bozöyük'te kurulan mehter takımı, mahalle mahalle şehri dolaşarak halkın moral ve motivasyonunu artırmaya çalışıyordu (Yurdakul, 2011: 4-12). Gazeteci Arif Oruç, Ankara'ya dönmek üzere hazırlanırken "En önde at üstünde Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'ye benzeyen bir serdar, arkasında Osmanlı askerî kıyafetleriyle bir mehter takımıyla şaşkına döner. Bir an gözlerine inanamaz. Kadınli erkekli nay-i Türki zurnası, borusu, nakkaresi, davulu ve zilleriyle bir mehter takımı. O sırada yanına sokulan Hakkı Behiç Bey'e "bunu devlet yapmıyor. Milletın bağırdan çıkardığı kıymetler yapıyor" der ve bunu ziyaretine gittiği Ali Fuat Paşa'ya anlatmıştır (Tekeli, 2022: 49)

Bu mehter takımı, 20 Ağustos 1920'de Ankara'ya gitmiş ve Meclis'in geçit törenine katılmıştır. Tören sırasında takım, siyah zemin üzerine beyaz yazı ile yazılmış "Müslümanlar! Beklediğimiz kıyamet bu günlerdir. Birleşelim. Kurtuluruz!" cümlelerinin yer aldığı büyük bir bayrak taşınmıştır. Aynı şekilde Kahramanmaraş'ta da bir mehter takımı kurulmuştu (Avşar, 2012: 133).

3. Sonuç

Hatıralardan açıkça görülmektedir ki Millî Mücadele Dönemi birliklerin kuruluşlarında bando takımı veya bölükleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Başlangıçta tümen seviyesine kadar her birliğin bandosunun olmadığı görülmektedir. Fakat 1921 Mayıs'ından sonra tümen seviyesine kadar olan birliklerin kuruluşunda bandoların olmasına özen gösterildiği gözlemlenmektedir. Yine bu dönemde Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisine bağlı millî bir askerî bandonun kurulduğu anlaşılmaktadır.

Millî Mücadele Dönemi'nde söz konusu askerî bandolar, halkın ve askerın moral ve motivasyonunu artırmak, harp ortamında halkı zafere karşı umutlandırmak, işgalci kuvvetlere karşı gövde gösterisinde bulunmak, yabancı temsilcileri Millî Mücadele lehine etkilemek gibi vazifeler görmüştür. Ayrıca cephelerden gelen güzel haberler sonucunda halkın zafer kutlamalarına öncülük ve eşlik etmiştir. Neticede Millî Mücadele Dönemi'nde askerî bandolar da topyekûn harbin bir parçası olarak üzerine düşen vazifeyi layıkıyla yerine getirmeye çalışmışlardır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

Millî Savunma Bakanlığı Arşiv ve Askerî Tarih Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE), İstiklal Harbi Koleksiyonu-Kutu-Gömlek.

İSH-Kutu: 1784, Gömlek: 82, Belge: 2.

İSH-Kutu: 1227, Gömlek: 25.

2. Telif ve Tetkik Eserler

Aksoy, Volkan. 2012. "Trabzon'da "On Temmuz" Bayramı Kutlamaları / Celebrations For 10 July In Trabzon". *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 13, 49-58.

Alpmansü, Yusuf, Hünoğlu, Burhanettin ve Özen, Gani. 1995. *Osmanlı İmparatorluğu Kara Kuvvetlerinin İdari Faaliyetleri ve Lojistik (1299-1913)*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Altay, Fahrettin. 1925. *İstiklal Harbimizde Süvari Kolordusu*. İstanbul: İnel Yayınları.

Altay, Fahrettin. 1970. *On Yıllık Savaş ve Sonrası*. İstanbul: İnel Yayınları.

Anadol, Cemal, Abbasova, Fazile, Abbaslı, Nazile. 2007. *Türk Kültür ve Medeniyeti*. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.

Apak, Rahmi, Önal, Kamil. 1999. *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi; Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri 9 Kasım 1920-15 Nisan 1921*. Ankara, Genelkurmay Basımevi.

Askerî Tarih Belgeleri Dergisi. Haziran 1999. S. 108.

Atatürk, Kemal. 2002. *Nutuk 1919-1927*. Haz. Zeynep Korkmaz. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Avşar, Servet. 2010. "Millî Mücadele'de Propaganda Faaliyetleri (1918-1923)". Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Belen, Fahri. 1970. *Büyük Türk Zaferi Afyon'dan İzmir'e*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Bıyıklıoğlu, Tefrik. 1962. *Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Budak, Ogün Atilla. 2000. *Türk Müziğinin Kökeni-Gelişimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Kültür-Sanat Yayınları.

Cebesoy, Ali Fuat. 1953. *Millî Mücadele Hatıraları*. C.1. İstanbul: Vatan Neşriyat.

Çalışlar, İzzettin. 2007a. *Sakarya'dan İzmir'e 1'inci Kolordu*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Çalışlar, İzzettin. 2007b. *On Yıllık Savaşın Günlüğü*. Haz. İ. Çalışlar, İ. Görgülü. İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Danış, İlhami. 2007. "1736-1739 Savaşlarında Karadeniz'de Osmanlı Donanması." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Eralp, Nejat. 1999. "Osmanlı'da Mehter", Osmanlı Ansiklopedisi, c. 10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Ercan, Tevfik. 1999. *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi; Sivas Kongresi ve Heyet-i Temsiliye Devri, İstanbul'un İtilâf Devletleri Tarafından Resmen İşgali, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Kurulması, Batı Anadolu ve Trakya Cephelelerinde Yunan İleri Harekâtı (4 Eylül 1919-9 Kasım 1920)*. C.1, Ks. 2. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Gazimihal, Mahmut Ragıp. 1955. *Türk Askerî Muzıkları Tarihi*. İstanbul: Maarif Basımevi.

Görgülü, İsmet. 2014. *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Güvendik, Hakkı. 1994. *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi; Yunanların Batı Anadolu'da İstila Hareketine Başlamalar, İzmir'in İşgali, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkması, Millî Mukavemetin Kurulması (15 Mayıs- Eylül 1919)*. C.2, Ks.1. Haz. C. Akçakayalıoğlu, S. Turhan. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi. Mart 1957. S. 19. Vesika no: 496.

Kara, Nilgün Nurhan. 2017. "İşgal Altındaki İstanbul Basınında İzmir'in Kurtuluşu". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi (35)*: 128-129.

Karabekir, Kazım. 1960. *İstiklal Harbimiz*. İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Karabekir, Kazım. 2008. *İstiklal Harbimiz*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Karatamu, Selahattin.1996. *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi 1908-1920*. Yay.haz. H. Toker. c. 3, Ks. 6, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Koç, Mehmet Öncel (Ed). 2011. *Halil Nuri Yurdakul*. Niğde: Niğde İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Merçil, Erdoğan. 2007. *Selçuklular'da Hükümdarlık Alametleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Niş, Kemal. 1995. *Türk İstiklal Harbi Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922)*. C.2, Ks. 6., Kitap 2. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Önalp, Kamil. 1974. *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi; Kütahya-Eskişehir Muharebeleri (15 Mayıs-25 Temmuz 1921)*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Özden, Çalhan. 1994. *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi Büyük Taarruza Hazırlık ve Büyük Taarruz*. C.2, Ks.6, Kitap 1. Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Öztoprak, İzzet. 1985. "Düzenli Ordunun Kuruluşu". *İkinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri*: 264.

Peçevi İbrahim Efendi. 1992. *Peçevi Tarihi (Bekir Sıtkı Baykal, Haz.)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Sabis, Ali İhsan. 1993. *Harp Hatıralarım: İstiklal Harbi ve Gizli Cihetleri*. C.6. İstanbul: Nehir Yayınları.
- Sağlam Tekir, Hürü, Tekir, Süleyman. 2017. "Eğitime Katkılarıyla Kazım Karabekir". *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 3(2): 322-340.
- Sanal, Haydar. 1964. *Mehter Musikisi Bestekâr Mehterler-Mehter Havaları*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Saral, Ahmet Hulki. 2009. *Türk İstiklal Harbi Güney Cephesi*. C.4. Haz. Atike Kaplan, Alev Keskin. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Say, Ahmet. 2010. *Müzik Ansiklopedisi*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Solakzade Mehmet Hemdami Çelebi. 1989. *Solakzade Tarihi (Vahid Çubuk, Haz.; 2.cilt)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sürmeli, Serpil. 2010. "Şehzadebaşı Karakolu Baskını ve Olay Mahalline Giren İlk Gazete Tevhid-i Efkâr". *Atatürk Yolu Dergisi (45)*: 106-107.
- Tekeli, Sadık. 2018. *Tarihten günümüze Mehter*. İstanbul: Cenova Yayınları.
- Timur, Cevdet, Atakan, Rauf, Berktaş, Alişan, Ertekin, Veli. 1975. *Türk İstiklal Harbi; İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923)*. C.7. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Tugaç, Hüsamettin. 1995. *Türk İstiklal Harbi Doğu Cephesi (1919-1921)*. C.3. Haz. S. Turhan. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Türkgeldi, Ali. 1948. *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*. Ankara: Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- Ulusoy, Mümtaz. 2006. *İstiklal Harbi'nde 2'nci Kolordu*. Haz. A.Tetik, Ş.Büyükcan. Ankara: ATASE Yayınları.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. 1988. *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ürün, Tolga. 2022. "Giuseppe Donizetti'nin Türk Müzik Kültürüne Katkıları ve Eserlerinin Analizi". Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Yamak, Sanem . 2008. "Meşrutiyetin Bayramı: "10 Temmuz İd-İ Millisi". *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S. 38, 323-342.
- Yeşilbursa, Behçet Kemal. 2017. "İngiliz Belgelerine Göre Mudanya Mütarekesi". *Sakarya Meydan Muharebesi Ve Haymana Uluslararası Sempozyumu*. Haz. T.F. Ertan, K. Unat. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

İnternet Kaynakçası

Güneş, İhsan. “Mudanya Mütarekesi”. *Atatürk Ansiklopedisi*. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mudanya-mutarekesi/> (Erişim Tarihi: 03.09.2022).

Öztoprak, İzzet. “Ankara İtilafnamesi (1921)”. *Atatürk Ansiklopedisi*. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ankara-tilafnamesi-1921/> (Erişim Tarihi: 21.12.2021).

(<https://sozluk.gov.tr/>)

EK-1: Türk İstiklal Harbi’nde Bando Takımı/Bölükleri

Türk İstiklal Harbi’nde Askerî Bando Takımı/Bölüklerinin Bulunduğu Birlikler
1’inci Ordu Bando Bölüğü
5’inci Süvari Kolordusu Bando Takımı
15’inci Kolordu Bando Bölüğü
1’inci Süvari Tümeni Bando Takımı
1’inci Tümen Bando Takımı
2’nci Tümen Bando Takımı
5’inci Tümen Bando Takımı
6’nci Tümen Bando Takımı
10’uncu Kafkas Tümeni Bando Takımı
57’nci Tümen Süvari Bando takımı
Ankara Komutanlığı Bando Takımı